

essence of allegoresis and symbolic methods of conceptualizing the transcendental dimension of God. The transcendent is understood as an onto-ethical category, being discussed in connection with the key themes of Christian philosophy, such as time and eternity, person and history, creation and God etc. The research interpretes Philo's attitude toward allegory in the field of the Philonic studies. Also it is underlines, that an understanding of the importance of the application of the allegoric method in Philo, depends on an understanding of problem of transcendence, which he analyses in his works.

Keywords: *evil, transcendentality, transcendence, the One, the Truth, the Good, contemplation, Alexandrine School, creation.*

УДК 21.15.47

Несправа М. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальних наук
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(Дніпро, Україна), E-mail: n.nesprava@gmail.com

ОБРАЗ ІСЛАМУ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Експліковані чотири компоненти даного образу. По-перше, відчуття чужості ісламу та мусульман по відношенню до європейців. По-друге, сприйняття мусульман, як людей у яких можна навчитися новим ідеям та технологіям. По-третє, сприйняття ісламу як вчення, яке є несумісним з християнством. По-четверте, це страх перед чисельністю та військовими успіхами мусульман.*

Ключові слова: *Іслам, Середньовіччя, християнство, релігієзнавство, сприйняття ісламу, хрестові походи.*

Постановка проблеми. Питання вивчення метаморфоз у сприйнятті європейцями ісламу становить собою актуальну проблему, адже допомагає краще зрозуміти релігійні процеси в сучасній Європі. Зокрема, феномен ісламофобії, який поширюється в останні десятиліття. З'ясування образу ісламу, яким користувалися європейці на початку контактів з мусульманськими народами, допоможе побачити витоки специфіки європейсько-мусульманських взаємостосунків. Як пише Вільям Уотт, «Успадкований нами «образ» ісламу сформувався у XII та XIII століттях під тиском страху перед сарацинами» [9, с. 182]. В нашому дослідженні ми спробуємо реконструювати той первинний для європейців образ ісламу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Піднята в нашому дослідженні тема слабо досліджена. Хоча чимало авторів присвятили свої статті та монографії вивченню різних граней взаємовідносин мусульманських та християнських народів Середньовіччя, але тільки деякі з них розглядали цю проблематику в контексті вивчення образу ісламу як релігії в уявленнях європейців. Окремі аспекти цієї теми піднімалися в працях таких авторів, як П. Віймар [1], І. Георгізова [3], І. Добаєв [4], С. Дударев [5], Є. Заруцька [6], О. Лабинцев [8], А. Ламбтон [13], В. Уотт [9; 14] тощо.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є реконструкція образу ісламу в уявленнях християнських народів середньовічної Європи та отримання даних щодо осмислення сутності та основних експлікацій цього образу. Для досягнення цієї мети ми користалися такими методами, як історичний метод, логічний метод, аналіз, герменевтика.

Виклад основного матеріалу. Менше ніж через сто років після початку публічної проповіді ісламу Мухаммадом в пустелях Аравії (613 рік), мусульманські війська вдерлися на Піренейський півострів Європи на терени, які належать сучасній Іспанії. Як пишуть історики, «Для жителів Іспанії арабське завоювання 711 – 716 рр. виявилося подібним грому серед ясного неба» [9, с. 16].

Однак, насправді, в факті переходу військ ісламу через Гібралтарський пролив

не було нічого дивного – до цього вони вже встигли підкорити величезні простори Азії та Північного побережжя Африки. Спроби захоплення Європи були логічним продовженням проголошеної Мухаммадом практики джихаду.

Для розуміння чим саме є джихад, дослідники пропонують різні підходи – релігійно фундований та раціоналістичний. Розглянемо їх окремо. Релігійно фундований підхід тлумачить джихад у термінах релігійної свідомості, вказуючи на його роль засобу захисту мусульманської віри від посягань язичників. В межах цього підходу чимало дослідників вказує, що є неправильним зводити зміст терміну «джихад» тільки до військових дій, адже це поняття використовується і в контексті духовного самовдосконалення віруючих в Аллаха [2].

Представники раціоналістичного підходу вважають, що практика джихаду з'явилася внаслідок економіко-політичних обставин існування аравійських племен. Вільям Уотт пише, що для племен, які жили в Аравійській пустелі в часи виникнення ісламу, нормою була практика військових набігів. Для того, щоб вирішити свої економічні питання, арабські племена періодично віднімали одне у одного скот та майно. Однак, коли Мухаммад ввів нову релігію, що забезпечила духовну та політичну єдність арабів, перед ним постало питання пошуку альтернативи цим внутрішньоарабським набігам. Отже, на думку Уотта, ідея джихаду була трансформацією кочової практики набігів [9, с. 17]. Як пише цей дослідник: «концепція священної війни означала, що набіги послідовників Мухаммада спрямовувались проти немусульман, але по мірі того як все більше племен навколо Медини ставали мусульманами, це означало також, що для набігів було необхідним відправлятися все далі та далі» [9, с. 18].

Ми не беремося судити в рамках даного дослідження який з наведених вище підходів є більш правильним – ця наукова проблема потребуватиме окремого докладного розгляду. Однак зазначимо, що військове просування арабів за тисячі кілометрів від їхньої батьківщини важко пояснити завданнями оборони власної віри від язичництва. Також зазначимо, що зведення джихаду тільки до царини вирішення економічних питань ми теж вважаємо не зовсім повним поясненням цього феномену. Адже таке пояснення не враховує релігійну компоненту мусульманських завоювань. Той високий бойовий дух, який характеризував, за свідченням сучасників, мусульманських воїнів, не пояснити тільки бажанням отримати багату здобич.

Крім того, зауважимо, що було б неправильно казати, що в середньовіччі військові дії проти немусульман, зокрема в Європі, не розглядалися мусульманами як джихад. Адже авторитетні експерти, такі, наприклад, як Вільям Уотт, наводять переконливі свідчення протилежного [9]. Освячена пророком Мухаммадом ідея джихаду надихала мусульманських воїнів на ратні подвиги – адже, згідно з мусульманською релігією, участь в джихаді є великою заслугою перед Аллахом.

Однак, успіх мусульманських завоювань в Європі варто пояснювати не тільки релігійною мотивацією ісламських військ, але й слабкістю королівства вестготів, на терени яких у 711 році напали мусульмани. Вестготи, які за три століття до того захопили землі колишньої Римської імперії на Піренейському півострові, так і не змогли побудувати міцної державної машини. Безпосередньо перед мусульманським нападом там були міжособні чвари між претендентами на престол. В таких умовах мусульмани без особливого труда захопили європейські володіння вестготів, отримавши рішучу відсіч тальки від франків, у володіння яких вони теж намагалися вдертися. Битва при Турі та Пуат'є зупинила просування мусульман углиб території, яка зараз належить Франції. Варто зробити ремарку, що деякі дослідники вважають, що насправді, мусульмани могли знайти військові ресурси для подальшої перемоги над франками, але у них не було такої мети – адже з просуванням углиб Європи вони опинилися у місцевостях з незвичними для них кліматичними умовами, які робили захоплення земель північніше сучасної Іспанії малопривабливим завданням.

Мусульманські держави проіснували на Піренейському півострові тривалий період – з початку VIII по кінець XV століття, коли християнські володарі завойовували останній мусульманський оплот в західній Європі – Гранадський емірат. Досвід війни з мусульманами, а також тривалого життя поруч з мусульманськими державами сформував у християнського населення Європи образ мусульман, який ми і аналізуємо в цій статті. Зауважимо, що образ цей складався не тільки як наслідок завойовницьких війн мусульман на територіях Західної Європи, але також і внаслідок хрестових походів західноєвропейських держав на землі, які знаходилися на той час під владою мусульманських правителів. Це були століття війн християнських та мусульманських держав.

Отже, перейдемо до реконструкції образу мусульман, який склався у європейців епохи Середньовіччя.

Головним компонентом цього образу було усвідомлення європейцями мусульман як чужаків. Не дивлячись на те, що в Корані згадується Ісус (Іса), Божа матір (Марія) і багато інших імен та подій, що зображені в священній книзі європейців того часу – Біблії, не дивлячись на те, що мусульмани протягом восьми століть (з початку VIII по кінець XV століття) жили поруч з християнськими державами в Західній Європі, мусульмани розглядалися як «чужі» для європейських народів.

Той факт, що мусульманські та християнські країни воювали протягом цього періоду між собою, є важливим фактором у формуванні цього аспекту «чужості» в образі ісламу, але не єдиним. Християнські народи теж постійно воювали між собою в той період, однак це не заважало їм розглядати європейські емірати Аль-Андалус як чужинців та спільного ворога. Основна розбіжність полягала у релігійному аспекті. Релігія мусульман розглядалася християнськими авторами як чужорідний елемент для їхніх земель.

В усвідомленні цієї чужості був не тільки суб'єктивний, але й об'єктивний момент. Справа в тому, що мусульмани не асимілювалися в Європі. Опинившись в оточенні християнських держав, європейські емірати не втратили жодної зі своїх східних характеристик, розвиваючись в руслі, яке було провідним для всіх інших мусульманських країн того часу. Навіть коли мусульманські емірати на Піренейському півострові були остаточно завойовані християнськими монархами, мусульмани, що залишилися там жити (моріски), не розчинялися серед європейців, продовжуючи зберігати свою культуру та спосіб життя. Як пишуть дослідники, на початку XVII століття, тобто через більше ніж сто років після того, які останній мусульманський емірат на теренах Західної Європи був завойований, стало ясно, що моріски «виявилися елементом населення, який не асимілюється» [9, с. 148]. Усвідомлення цього факту супроводжувалося усвідомленням ще одного факту – високими показниками народжуваності у мусульманського населення. Не тільки у XXI столітті показники народжуваності серед мусульманських мігрантів перевищують відповідні показники місцевого європейського населення. Це було і в XVI столітті [9, с. 147]. Християнські володарі того часу бачили єдине вирішення мусульманського питання – виселення морісків за межі Європи. Близько півмільйону осіб в Іспанії мусульман були виселені тоді у Північну Африку, звідки колись їхні предки потрапили до Європи.

Другим компонентом образу ісламу у середньовічних європейців було уявлення про мусульман як про людей, у яких можна навчитися. Протягом змушеного життя поруч з мусульманами, європейці позичили у мусульман чимало важливих знань, ідей та технік, так само як і мусульмани позичали ідеї та технології у європейців. Після падіння Римської імперії, європейські міста переживали період занепаду – в Європі науки, мистецтва, технології тоді настільки занепали, що європейці сприймали культуру мусульманських народів як щось більш високе порівняно з їхніми власними тодішніми досягненнями. І це було не тільки суб'єктивне сприйняття, але й об'єктивне. Оскільки, дійсно, мусульманські країни тоді багато в чому перевищу-

вали християнські країни Західної Європи. Якщо порівняти романську архітектуру з Альгамброю та іншими прикладами мавританської архітектури в Європі, можна усвідомити ті відчуття, які мали європейці, котрі могли порівняти те, що зводилося тоді в християнських країнах з тим, що будували мусульманські зодчі. Європейські мусульманські міста справляли тоді сильне враження на християн-європейців. І це стосувалося не лише архітектурного мистецтва, але й медицини, науки, розкошів. Дослідники склали досить значні переліки того, чому саме середньовічні європейці навчилися у мусульман, не будемо повторювати відомі факти. Розглянемо тільки один з прикладів цього позичання, який є цікавим у контексті нашого дослідження.

В. Уотт пише, що сама концепція «хрестового походу» багато чим зобов'язана джихаду, «священній війні» мусульман [9, с. 180]. Зупинимося на цьому питанні більш детально. Ідея хрестового походу має три головні складові. По-перше, цей похід – форма військового служіння Богу. По-друге, це війна з невірними. По-третє, учасникам хрестового походу обіцяється прощення усіх гріхів та гарантоване потрапляння до раю. Справа в тому, що всі три наведенні елементи є характерними також для ідеї «джихаду» в ісламі. Якщо врахувати хронологічний чинник, то варто зазначити, що ідея хрестових походів з'явилася у європейців саме тоді, коли вони дізналися про методи ведення війни мусульманами. Як мінімум частково хрестові походи були відповіддю на джихад – священну війну маврів [9, с. 14]. П'єр Віймар, коли описує зіткнення на Святій землі військ Саладіна, для якого ця війна була джихадом, та хрестоносців, для яких ця війна теж була священною, вказує приклади небувалого героїзму та небувалої жорстокості, які супроводжували ці військові дії [1]. І це не дивно, адже там зіткнулися дві релігійні доктрини та воїни, які були готові померти за свою віру.

Третій компонент образу ісламу, який склався у християнських європейців епохи Середньовіччя полягав у тому, що мусульманська релігія розглядалася як обман. Вперше Коран був перекладений на одну з європейських мов – латину – у 1143 році Робертом Кеттонським і залишався до XVII століття єдиним перекладом Корану на європейські мови. Даний переклад був озаглавлений таким чином: «Закон лже-пророка Магомета». У всіх тих пунктах, де мусульманське віровчення відрізнялося від християнських догматів, воно вважалося брехнею та свідомим викривленням істини. Іслам у трактуванні середньовічних європейців вважався прямим запереченням християнства, чимось таким, що протиставлено християнству. Зазвичай сарацин розглядали як язичників, які поклоняються Мухаммаду. Те, що вони пропонували альтернативу християнському вченню, розглядалося як спроба збити європейців зі шляху істинного, як бунт проти Порядку, встановленого Богом [7].

Серед найвідоміших критиків ісламу того часу можна назвати Фому Аквінського. У середині XIII століття Аквінат у своїй «Суммі проти язичників» приділяє увагу розгляду мусульманського вчення. Перш за все, він відкидає ідею, що мусульмани, іудеї та християни мають спільне Священне Писання [10, с. 33]. Те, що в Корані можна побачити події та імена з Біблії, Фома пояснює тим, що Мухаммад робить вільний переказ деяких фрагментів Тори та Євангелій з метою ввести в оману своїх послідовників. За його словами, «Те істинне, що було в його вченні, він перемішав з великою кількістю байок та вчень цілковито помилкових» [10, с. 49].

Далі, Аквінат доводить, що у Мухаммада не було гідних підтверджень істинності свого вчення. Фома Аквінський вказує, що у вченні про божественне потрібні були б бути надприродні свідчення, адже лише вони можуть слугувати гідним свідченнями божественного натхнення. Військові перемоги Мухаммада, за словами Аквіната, не можуть слугувати доказом того, що його підтримує Бог, адже такі ознаки «зазвичай відрізняють розбійників та тиранів».

Також Фома Аквінський намагається пояснити той факт, що за Мухаммадом пішли колосальні маси людей. На його думку, це викликано тим, що «Магомет споксив народи обіцянкою плотських насолод» [10, с. 49]. Добре відомо, що багато-

женство мусульман посідало чільне місце в уявленнях європейців Середньовіччя про іслам. Те ж саме стосується і плотського характеру мусульманського раю з його гуріями та бенкетами. Те, що мусульмани не вбачали ніякої доброчесності у тому, щоб бути безшлюбним, теж було дивним європейцям, з їхніми розповсюдженими практиками чернецтва [14]. Ці три моменти (багатоженство, наявність серед насолод мусульманського раю фізичних задовольень, а також відсутність у мусульман поваги до безшлюбності) були аргументами, які християнські автори завжди приводили в якості критики ісламу та його прихильників. Зокрема, Аквінат вважав, що наявність цих моментів в ісламському вченні могло привабити лише людей простих та схильних до пристрастей. Фома Аквінський писав, що Мухаммаду, коли він вів свою проповідь, «не повірив ніхто з людей мудрих та досвідчених у речах божественних та людських, але тільки люди по звирячому дикі, які мешкали у пустелях, які не знали ніякого божественного вчення, проте чисельні: з їхньою допомогою він силою зброї примусив інших прийняти свій закон» [10, с. 49].

Християнські автори зазвичай описували іслам як релігію меча і насильства. Для ілюстрації цього положення використовувалися такі приклади як діяльність асасинів. Нагадаємо, що в епоху Середньовіччя в ісламі існувала одна з ісмаїлітських сект, прихильників якої називали гашишинами; головним центром цієї секти була горна фортеця Аламут. Європейці прозвали представників цієї секти асасинами, тобто вбивцями.

В гашишини вербували молодих людей, бажано сиріт з бідних прошарків суспільства. Це були воїни, які мали виконувати накази свого імама на ім'я Хасан ібн Саббах. З найбільш фанатичних воїнів готували фідаїв, тобто «тих, хто жертвує собою». Це були майбутні вбивці-смертники, які мали карати тих, кому, на думку засновника секти, належить померти. Як зазначає О. Лабинцев, фідаї вбили чимало правителів країн Сходу та Європи [8, с. 124]. Шляхом застосування наркотичних засобів та різного роду маніпуляцій зі свідомістю адептів, фідаїв переконували в тому, що їх імам володіє надприродними здатностями, і що у них є можливість опинитися в раю, якщо вони загинуть в бою під час виконання наказів імама. Смертникам навіть надавали можливість «побачити» мусульманський рай, з усіма його радощами та фізичними насолодами, через що у фідаїв зростало прагнення туди якомога скоріше «повернутися». Про асасинів ходило чимало правдивих історій і ще більше легенд, за допомогою яких християнські проповідники переконували середньовічних європейців у тому, що мусульманська релігія – це нібито обман, вбивства та фанатизм.

Насправді, у контексті релігійних війн Середньовіччя, в яких християнські правителі Європи теж зовсім не відрізнялися миролюбством, звинувачення мусульман в войовничості виглядає дивно. Адже християнські володарі та лицарі тоді теж робили чимало актів невинуватого жорстокості та підступу. Більше того, в мусульманських еміратах Аль-Андалуса християнські єретики та іудеї відчували себе набагато спокійніше, ніж у сусідніх християнських країнах з їхньою інквізицією та жорсткими законами проти всіх інших релігій та конфесій, окрім католицизму. Навернення в іслам на захоплених мусульманами європейських землях рідко відбувалося шляхом прямого насилля. Мусульманським правителям навіть було вигідно мати іновірців на своїх землях – вони сплачували високий податок, який йшов на утримання мусульманського війська. Звісно, іновірці на мусульманських землях Європи мали суттєві обмеження в правах, але їх зазвичай не вбивали за бажання залишатися вірними своїй вірі.

Дуже важливим елементом у сприйнятті мусульман європейцями в епоху Середньовіччя був страх. Перед їхньою чисельністю, перед їх військовими успіхами. Як зазначають автори: «На початку XII в. європейці вважали, що світ складається з трьох частин: Азії, Африки та Європи. Найбільша з них, Азія, вважалася майже цілком мусульманською, так само як і Африка, однак далеко не вся Європа була хри-

стіянською. Таким чином виходило, що майже дві третини світу належить мусульманам» [14]. Це схоже на сучасне сприйняття мусульман європейцями. Європейці бачать величезні потоки емігрантів з мусульманських країн, які кожного року тільки збільшуються в Європу, вони розуміють, що ці потоки – це лише маленькі струмочки, порівняно з тим морем людей, які живуть в мусульманських країнах на півдні і які в один момент можуть вирішити відправитися за своїми родичами в Європу. Це відчуття життя поруч з величезною масою мусульманського населення є добре знайомим європейцям, і зараз, як колись у часи Середньовіччя, це відчуття актуалізується, бо мусульманський світ знов прийшов у рух – в ньому точаться релігійні війни, кожного дня відбуваються страшні жертви і одним з напрямків цього руху може бути спроба насунути на Європу.

Страх, який характеризував у Середньовіччі ставлення європейців по відношенню до мусульман, згодом був подоланий – хоча хрестоносці і не змогли закріпитися на святій землі, реконкіста відвоювала європейські землі від мусульманських завойовників. Мусульманські народи на довгий час втратили свою пасіонарність та вже не грали перші ролі на міжнародній арені. Втім, історія циклічна, і зараз мусульманський світ стоїть на порозі великих змін. Це можна побачити по тому, що у багатьох мусульманських країнах активно проводиться політика повернення до первинного ісламу – ісламу впевненості у власній правді та джихаду. В таких умовах європейцям варто згадати свій досвід спілкування з такого роду ісламом. Це надасть важливу інформацію для розмислів над перспективами, що стоять нині перед Європою.

Висновки. На підставі вищенаведеного ми виділили чотири компоненти у сприйнятті ісламу європейцями християнських країн Середньовіччя.

По-перше, це відчуття чужості ісламу та мусульман по відношенню до європейців. Це сприйняття створювалося не тільки постійними мусульmano-християнськими війнами цього періоду, але й фактом того, що мусульмани «не розчинялися» в Європі, не прагнули асиміляції, всіляко підтримуючи свою самобутність.

Другий компонент – це сприйняття мусульман як людей, у яких можна навчитися. Протягом змушеного життя поруч з мусульманами, європейці позичили у мусульман чимало важливих знань, ідей та технік, так само як і мусульмани у європейців.

Третій компонент образу ісламу, який склався у християнських європейців епохи Середньовіччя, полягав у тому, що мусульманська релігія розглядалася як обман та щось несумісне з християнством, як його пряме заперечення. Зокрема, Фома Аквінський відкидає ідею, що мусульмани, іудеї та християни мають спільне Священне Писання. За його словами, у релігії Мухаммада не було гідних підтверджень істинності його вчення. Той факт, що за Мухаммадом пішли колосальні маси людей, Фома Аквінський пояснює тим, що іслам нібито апелює до плотських бажань людей, пропонуючи багатоженство та ідею наявності серед насолод мусульманського раю фізичних задоволень. Також Фома наголошує, що іслам є релігією меча і насильства.

Четвертим компонентом у сприйнятті мусульман європейцями в епоху Середньовіччя був страх перед їхньою чисельністю, перед їх військовими успіхами.

БІБЛОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Виймар П. Крестовые походы: Миф и реальность священной войны. – Евразия, 2006. – 140 с.
2. Гайнутдин Р. Ислам – религия мира // Ислам: Ответ на вызовы времени: выступления, статьи, интервью, документы. – М.: Эксмо, 2011. – С. 194–203.
3. Георгізова І. Л. Мусульманське право як соціальне явище середньовічного арабського суспільства // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки, 2011, №. 212, С. 94–99.
4. Добаев И. П. Исторические и доктринальные корни исламского радикализма, его современные проблемы и течения // Центральная Азия и Кавказ, 2001, №. 2, С. 14.
5. Дударев С. Л. Особенности раннего этапа исламского джихада времён крестовых

походів // Теодицея, 2010, №1, С. 10 – 16.

6. Заруцька О. А. Предпосылки и генезис классической социально-экономической доктрины ислама // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія, 2008, №. 89–90, С. 75–78.

7. Кулик А. В. Идеи раннехристианской философской мысли о необходимости порядка // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, 2014, №. 2–1, С. 99–101.

8. Лабунцев А. Феномен терроризма смертников // Научно-аналитический журнал «Обозреватель – Observer», 2007, №. 1, С. 121–127.

9. Уотт У. М., Какия П. Мусульманская Испания. – М.: Наука, 1976. – 199 с.

10. Фома Аквинский. Сумма против язычников. Книга первая. – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2004. – 440 с.

11. Якубович М. Релігія vs. політика: улеми та еміри в суспільних доктринах середньовічних ісламських апологетів // Українське релігієзнавство, 2011, № 59, С. 15–18.

12. Hallaq W. B. Law and legal theory in classical and medieval Islam. – 1994. – 240 p.

13. Lambton A. K. S. State and government in medieval Islam. – Routledge, 2013. – 320 p.

14. Watt W. M. The Influence of Islam on Medieval Europe. – Edinburgh University Press, 1994. – 125 p.

REFERENCES:

1. Viyamar P. Krestovye pokhody: Mif i real'nost' svyashchennoy voyny [The Crusades: Myth and reality a sacred war]. – Evraziya, 2006. – 140 s.

2. Gaynutdin R. Islam – religiya mira [Islam is the religion of the world] // Islam: Otvet na vyzovuy vremeni: vystupleniya, stat'i, interv'yu, dokumenty. – М.: Eksmo, 2011. – S. 194–203.

3. Heorhizova I. L. Musulmanske pravo yak sotsialne yavyshe serednovichnoho arabskoho suspilstva [Islamic law as a social phenomenon of medieval Arab society] // Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky, 2011, № 212, S. 94–99.

4. Dobaev I. P. Istoricheskie i doktrinal'nye korni islamskogo radikalizma, ego sovremennye problemy i techeniya [Historical and doctrinal roots of Islamic radicalism, its current problems and trends] // Tsentral'naya Aziya i Kavkaz, 2001, №. 2, S. 14.

5. Dudarev S. L. Osobennosti rannego etapa islamskogo dzhikhada vremen krestovykh pokhodov [Peculiarities of the early stage of the Islamic Jihad during the Crusades] // Teoditseyia, 2010, №1, S. 10 – 16.

6. Zaruts'ka O. A. Predposylki i genezis klassicheskoy sotsial'no-ekonomicheskoy doktryny islama [Background and Genesis of the classical socio-economic doctrine of Islam] // Visnik Kiivs'kogo natsional'nogo universitetu im. Tarasa Shevchenka. Filosofiya. Politologiya, 2008, №. 89–90, S. 75–78.

7. Kulik A. V. Idei rannekhristsianskoy filosofskoy mysli o neobkhdimosti poryadka [Ideas of early Christian philosophical idea of order] // Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kul'turologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki, 2014, №. 2–1, S. 99–101.

8. Labyntsev A. Fenomen terrorizma smertnikov [The Phenomenon of suicide terrorism] // Nauchno-analiticheskiy zhurnal «Obozrevatel' – Observer», 2007, №. 1, S. 121–127.

9. Uott U. M., Kakia P. Musul'manskaya Ispaniya [Muslim Spain]. – М.: Nauka, 1976. – 199 s.

10. Foma Akvinskiy. Summa protiv yazychnikov. Kniga pervak [Sum against the pagans. First Book]. – М.: Institut filosofii, teologii i istorii sv. Fomy, 2004. – 440 s.

11. Yakubovych M. Relihiia vs. polityka: ulemy ta emiry v suspilnykh doktrynakh serednovichnykh islamskykh apolohetiv [Religion or politics: the ulama and the emirs in public the doctrines of the medieval Islamic apologists] // Ukrainske relihiieznavstvo, 2011, № 59, S. 15–18

12. Hallaq W. B. Law and legal theory in classical and medieval Islam. – 1994. – 240 r.

13. Lambton A. K. S. State and government in medieval Islam. – Routledge, 2013. – 320 p.

14. Watt W. M. The Influence of Islam on Medieval Europe. – Edinburgh University Press, 1994. – 125 p.

Несправа Н. В., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры социальных наук Днепропетровского государственного университета внутренних дел (Днипро, Украина), E-mail: n.nesprava@gmail.com

Образ ислама в средневековой Европе: религиозно-аспект.

Аннотація. Выделены четыре компонента данного образа. Во-первых, ощущение чуждости ислама и мусульман для европейцев. Во-вторых, восприятие мусульман, как людей, у которых можно учиться идеям и технологиям. В-третьих, восприятие ислама как учения, которое несовместимо с христианством. В-четвертых, это страх перед численностью и военными успехами мусульман.

Ключевые слова: Ислам, Средневековье, христианство, религиоведение, восприятие ислама, крестовые походы

Nesprava M. V., PhD in philosophical Sciences, docent, Associate Professor of the Department of Social Sciences, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro, Ukraine), E-mail: n.nesprava@gmail.com

Religious Studies Aspect of the Medieval Image of Islam in Europe.

Abstract. The question of studying the metamorphosis of Europeans' perception of the Islam is a topical issue now, because it helps to better understand the religious processes in modern Europe. Reconstructing the image of Islam in the ideas of the Christian peoples of the medieval Europe is the purpose of the study. To achieve this aim, I have used such methods as historical method, logical method, analysis, and hermeneutics. The research discusses the ideas of such authors as W.M. Watt, A.K.S Lambton, W. B. Hallaq, I. P. Dobaev, P. Veimar and others. I have identified four components of the medieval image of Islam in Europe. Firstly, it is the idea of alienation of Islam and Muslims for European countries. I have showed that this idea was a result of two facts: (1) Muslim-Christian wars of this period; (2) absence of assimilation processes of Muslim population in European countries. The second component is the thought that Europeans can learn Muslim ideas and technologies. During the middle ages Europeans borrowed from Muslims a lot of important knowledge, ideas and techniques, as well as Muslims from Europeans. I argue that the idea, that Muslim religion is something incompatible with Christianity, is the third component of the image of Islam by Christian Europeans of the Middle Ages. In particular, Thomas Aquinas rejects the idea that Muslims, Jews and Christians have a common Scripture. According to him, Muhammad's religion did not have worthy confirmation of the truth of the teachings. Thomas Aquinas interpreted the fact that great masses of people believed in Islam by suggestion that Islam appeals to the carnal desires of people, offering polygamy and the idea of physical pleasures in the paradise. Also, Thomas points out that Islam is a religion of sword and violence. Also, I have argued that a fear of large masses of Muslim population and their military successes was the fourth component in the image of Muslims by Europeans in the Middle Ages.

Keywords: Islam, Middle Ages, Christianity, Religious Studies, Image of Islam, Crusades.

УДК 291.23

Ищук Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця
(Київ, Україна), E-mail: Ishchuknb@gmail.com

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА АНАЛІТИКА БОГОСПІЛКУВАННЯ У ДЖОНА ПАНТЕЛЕЙМОНА МАНУССАКІСА

Анотація. В статті здійснюється аналітика теофеноменологічної лінії богослов'я спілкування на прикладі ідей сучасного православного теолога Джона Пантелеймона Мануссакіса. Центральною думкою його парадигми є вимога відходу від будь-яких установлених концептів щодо проблеми пізнання Бога та її переміщення у площину здатності його чуттєвого (естетичного) сприйняття. Тобто, намагання «повернути Бога людській плоті» за посередництвом естетичного досвіду: через зір, слух, дотик, як умови, що допоможуть вірянинові наблизитися до Творця.

Ключові слова: богослов'я спілкування, богословська естетика, феноменологія, «насичений феномен», зір, слух, дотик.

Відправною тезою мислителів, яких долучають до традиції богослов'я спілкування, є думка про те, що Бога неможливо зробити об'єктом пізнання.